

ABİR-HƏYA PƏRDƏSİNƏ BÜRÜNMÜŞ MİSRALAR

Salatin ƏHMƏDOVA,
filologiya üzrə fəlsəfə doktoru,
dosent

Bu yaxınlarda şairə-publisist, Respublika Xatirə Kitabı Redaksiyasının baş redaktoru və "Yada düşdü" jurnalının baş redaktoru və təsisçisi Nəzakət Məmmədova "Yurd dediyim bu torpaq" kitabını məna başlığıyla. Bir poemadan və şeirlərdən ibarət, həcmcə kiçik, lakin mənəca böyük tutumlu bu kitabı çox böyük məmnuniyyətlə oxudum. Nəzakət xanımın şeirlərini çox bəyənirəm. Çünki xalqın dərindən, bəlasından, Qarabağ məşəqətlərindən, bir sözlə, ümumi bələlərimizdən yazır. Xalqın yazır, xalqın dilində yazır. Yalançı sevgini, aşıq-maşuqun göz yaşlarını, sevgililərin ah-naləsini yox, vətənin yaralarını, düşdüyü bələlən qələmə alır. Nəzakətin şeirlərində bayağılıq yoxdur. Onun şeirlərində fəlsəfəlik, can yangısı, vətəne hədsiz sevgi var. Şeirləri abir-həya pərdəsilə örtüldür, ismətlilə gəlinlər kimi utancaqlıdır, əyninə geydirdiyi libaslar layıqlıdır.

... "Qalx, qalx, ulu torpaq" səstənişinlə, Arzular, ümidlər solmasın, dedin. Car çəkib ələmə sən var səsinlə "Qisas qiyamətə qalmasını" - dedin.

Yazımı Nəzakətin yazıçı-publisist Nahid Hacızadənin səksən illiyinə həsr etdiyi "Səksəninci bahar" şeiri ilə başladım. Oxucu soruşa bilər: Niyə?

Çünki Nahid Hacızadəni bütün Azərbaycan tanıyırdı. Televiziyadan - yazdığı, qurduğu verilişlərdən. Çünki əzəbli, ancaq baldan şirin olan işini sevirdi, sevdirirdi. Uzun illər radioda çalışmış, yollar yorgunu olmuşdu. Buna baxmayaraq gördüyü işlərinə qəlbinin, ürəyinin işığını salıb, nurlandırır. Vaxt olub ki, onun da qəlbinə deyiblər. Ancaq zamanın amansız gərdişlərində heç vaxt simasını dəyişməyib. Dillər əzbəri olan "Qalx, qalx, ulu torpaq" şeiri bütün millətimizin içinə bir işıq saldı ki, Nəzakət xanıma da xüsusi bir ilham verib. Nə yazıqlar ki, Nahid Hacızadə uzun sürən xəstəlikdən dünyasını dəyişdi. Cəmi-qanı qədr sevdiiyi işindən, Respublika Xatirə Kitabı Redaksiyasının, "Yada düşdü" jurnalının baş redaktorluğundan, qələmindən, kağızından ayrıldı. Nəzakət onu unutmadı, qədirlənliklə onu yad etdi. "Yada düşdü" jurnalının tarixində görünməyən bir işi o gördü: jurnalın bir sayını bütünlüklə Nahid Hacızadənin unudulmaz xatirəsinə həsr etdi. Məna elə gəlir ki, neçə ki "Yada düşdü" jurnalı çap ediləcək, Xatirə Kitabı Redaksiyası çalışacaq onun dosti-xətti orada görünəcək, nəhəng ruhu gedən yazıların içindən boylanacaq...

...Qarabağ müharibəsi, Xocalı soyqırım Nəzakətin yaradıcılığında qırmızı xətt kimi keçir. Bəzi şairlərin şeirlərində rast gəlirsən: "Vətən, mənə bağışla." - yəni sən lazımcına qoruya bilmədim, sənə göz-qlaqla ola bilmədim. Ösündə isə həmin şair bəlkə də müxtəlif ziyafətlərdə olub vətən haqqında pafoslu şeirlər

söyləyib. Zabit anası olan Nəzakət isə şeirlərində deyir: "Vətən, bizi bağışlama!" *Qarabağın yağışların tapdığı, Məşələrin yalqızlaqlar oylağı, Yaman olduq yad əllərin qonağı, Vətən, bizi bağışlama!*

Mən Nəzakət xanımın bəzi naxələflərinə yerinə xəcalət çəkib tör tökdüyünü hiss edirəm. "Vətən, bizi bağışlama" deyib haray çəkən Nəzakət xəyalən Qarabağ qədim-qədim gəzir. Cidir düzü, Şuşa, Xarı bülbül, yağmalanan ocaqlar, əsir düşmüş qız-gəlinlər, yarasından qanı axan Vətən, ayrılıqdan zəhər dadan qarı, kafirlərə qismət olmuş bağların bari, şirin-şəkər məhsulları, nubarları, budanmış meşələr, əsir olan yurd yerləri xəyalından keçir. Bütün bunlara dözmə bilməyən vətən qızı qəzəbli səslə "Vətən, bizi bağışlama" deyir. Ancaq ümidini yenə də itirmir. Torpaqlarımızın alınacağı günü səbirsizliklə gözləyir, onda bəlkə, "Vətən bizi bağışlayar", söyləyir:

Qəzəbini öz içində hərəm, qəl, Qara başın Babək kimi verən, gəl! Korogluat meydanlara girən, gəl - Balka Vətən bağışladı bizləri.

...Nəzakət xanımın kökü Cənubi Azərbaycana gedib çıxır. Qan yaddaşını ona baba yurduna - Ərdəbilə çəkib aparır. Baba yurdunun həsrətindən yanıb yazılır. Gündəlik problemlər onu baba yurduna gedib görməyinə əngəllər törədir. Ancaq şair özündə təpər tapır, sərhədləri dağıdacaq qədər güclü olduğunu dilə gətirir, nəyin bahasına olursa olsun baba yurduna gedəcəyinə söz verir:

Elimə həsrətəm, yuvama həsrət, Vurub keçəcəyəm bütün sədləri. Aşib keçəcəyəm nə vaxtsa əlbət, Sərhəd tok çəkilməz o məfilləri.

Nəzakətin arzusu bir gün çin olur. Özü sökməyə də, həm vətənləri sərhəd məfillərini sökür, iki doğma qardaş bir-birini görə bilir, qucaqlaya bilir. Uzun illər ayrılığı insanların ürəyinə su səpər. Nəzakətin də təşnə sinəsinə su səpilir, doğmalarının görüşünə gedir. Yuxularında gördüyü Ərdəbili, Tabrizi gəzir. Onun üçün o taylı-bu taylı Azərbaycanın fərqi yoxdur. Dizin-dizin sürünüb ulu babalarının yuduğu torpağı öpüb gözünün üstünə qoyur. "Ərdəbilim" şeirində Nəzakət özü də hiss etmədən ətrafına cavabını ala bilmədiyü sualları yazdırdı:

Dedilər ki, bu həsrətədi, ayrılıqdı, fələkətdi,

bu, nifrətdi. Necə oldu cəmi candan,

qanı qandan ayırdılar.

parçalayıb, parçalayıb, dağıtdılar? Əsir düşdü doğma elim,

Əsir oldu doğma dilim, Ərdəbilim.

...Nəzakət xanım acılı-şirini bir həyat yaşayıb. Uşaqlar atasını itirmişdi. Onda lap körpə idi, fidan idi, açılmamış qönçə idi, 5 yaş vardı, atası bu dünyadan köçünü sürüb gedəndə. Atalı yaşlıdlarına baxanda köksünü ötürməkdən başqa əlacı yox idi. Nə yaxşı ki, anası sağ idi, yanında idi. Bir şair demişdi:

Atası övlada yetim deməzlər, Deyərlər arxası; dayığı yoxdur.

Anası bir övlad görəndə işi, Deyərlər yetimin heç kəsi yoxdu...

Ata haqqında mənim də ürəyimdən belə bir bayatı keçdi:

Ələmi ata yeri, Görməyin xata yeri.

Könül alan çox olar - Heç verməz ata yeri.

Nə yaxşı ki, bu dünyada analar var. Bir də doğmasının oduna yanan bacılar var. Ancaq atamın yerini heç kim vermədiyü kimi, anamın da yerini heç kim verə bilmir. Ata övlad üçün qürur, güvənə yeridir. Əl-çatmaz zirvəsi, vüqar yeridir, ən ali həyat məktəbidir. Atası dünyadan köçsə də, Nəzakət üçün ölməyib, ruhu həmişə onunladır. Vaxtilə söyləyirdi şirin sözlər, veridii öyüdlər qulağında sırğa olub sallanır. İndin özü də onu qoruyan atasının ruhudur:

İndi də ruhundur mənə qoruyan, Bu günə adınla gəlib çıxmışam.

Həyatın ən çətin imtahanından Sənin öyüdünlə qalib çıxmışam.

Ata dünyadan köçəndə yalnız özünü aparmır, həm də evin səadətini, qadının xoşbəxtliyini, uşaqlarının atalı dünyasını aparıb gedir - şirin-şəkər, nağillil, şıltaq dünyasını. Atamın yoxluğu ən çox onun ömür-gün yoldaşını sarsıdır. Qadın evin kişisi, uşaqların isə həm atası, həm də anası olur. Qadın zərifiyyəti, qadın xanımılığı o gündən yağlı öppək kimi göy çökür. Çıraqla da axtarsan, tapa bilməzsən. Şairin anasına ithaf etdiyi "Tənha qadın" orin yoxluğundan sonra dul qalmış qadınlarla verilmiş "titul"dur. Nəzakətin tənha qadınlarla, o cümlədən anasına həsr etdiyi, ürəyində qövr eləmiş həsrətini "Tənha qadın" şeirində dilə gətirir. Bütün bu acıları yaşayan şair sonda təsəlli verir:

Göz yaşları yananığın siğalı, Qəm-qüssədir qəlb evinin qonağı. Ağ saçların qara günün sınağı, Tənha qadın, alın yazın beləymiş.

Görünmür ki, azdırasan, azasan, Yuxu deytil, görüb tərsə yozasan. Əlin çalmır yazılma pozasan, Tənha qadın, alın yazın beləymiş.

Nəzakətə söhbət edərkən, ata-anadan söz düşəndə həmişə kövrəlir. Göz yaşları içinə axır, dəridən köks ötür. 5 yaşında atasını, 28 yaşında anasını itirən övlad necə kövrək olmaya bilər? Ana itirəndə insanın dünyası uçur, yer-göy başına dolanır, dayaq nöqtəsini itirir. Atamdan bu sözləri eşitmişdim:

5 yaşında: Atam (anam) hər şeyi bilir!

10 yaşında: Atam (anam) çox şey bilir.

15 yaşında: Mən də atam (anam) kimi hər şeyi biliram!

20 yaşında: Düzünə qalsa, atam (anam) heç nəyi bilmir.

30 yaşında: Yox, atam (anam) müəyyən məsələlərdə haqlıdır.

40 yaşında: Bir atamla (anamlı) da məsləhətləşim.

50 yaşında: Atam (anam) hər şeyi bilirəm!

60 yaşında və ata (ana) həyatda yoxsa: Kaş atam (anam) sağ olaydı, onunla məsləhətləşəydim. Ona yaman ehtiyacım var.

Nəzakət neyləsin bəs? O da təsəllisini anasına, atasına şeir həsr etməkdə tapır. "Anam" şeirində bütün hiss və həyəcanını dilə gətirir:

İsti nəfəsinimi həyatım, anam, Sənsən keçən illər boşdur, hədərdir.

Bəxtəvər olmuşam səninlə, anam, Yoxluğun əzəbi, bitməz kədərdir.

Gör neçə vaxtdı ki, həsrət qoymusan, Səsinə, sözüünə, özünə anam.

Torpağın qoymayıv birca yol baxam, Ay kimi nurlanan üzünə, anam.

Hər gün səsləyirəm ürəyimdəcə, Dilimdə qaralan sözüüm axtarıv.

Həsrət çəkirim gör neçə ildir, Eh... səni hələ də gözüm axtarıv.

Uşaqlıqda yaşanan ağrı-acılar sonradan xatirəyə dönür. Bu xatirələrdən misralar,

beytlər, bütöv şeir yaranır. Atasız qız çətinlikləri yaşaya-yasaya səbrdən, dözümdən əyninə parça biçib, libas geyinir. Nəzakət olmayıb tələyinə ona dəmci-damcı sükdüyü sevinçə, qucaq dolusu verdiyi ayrıllığa, həsrətə, kədəra şükür deyir. Bir də şükür edir ki, bu ağrılar unutməğa, dağımağa, mətinliklə dözməyə Tanrı ona həm də ümid çırağı olan bacı da verib. Hər iki bacı bir-birinə ata, ana, qardaş, ömür yolu-landa yoldaş, dost oldular. Sirləri, sözləri bir oldu. Birlikdə qəhərlənib, birlikdə sevinirdilər.

Həyatda ata-anasının ona bəxş etdiyi bircəcək doğması - bacısına həsr etdiyi "Sən var ikən" şeirində deyir:

Acılar udu-uda böyüdük biz, Arzuların qanadında, Yer idik biz, göy idik biz Dərdlərinə danışmadı dağ-daşa da, Baş aymadı məğrur anam qardaşa da...

Təkəm, baxıb gördü ki, Səni Tanrı verdi ki,

Həyatda doğmam olsun, Dərdimi-sevincimi,

acımu-şirini mi, Yarı bələnim olsun.

Nəzakət bacısının yaddaşının möhkəmliyinə inanır, onun yaddaşı vasitəsilə keçmişini, itirdiklərini, kədərlil günələrini, atasız illərini, xanımılığını, zərifiyyətini itirməsinin kişiləşməsinə görmək istəmir. "Bacımın yaddaşı" şeirində şair deyir:

Bir keçmiş var - yada salmaq istəmirəm, Yaşadığım o illəri xatırlamaq istəmirəm. İstəmirəm itirdiyim uşaqlığı yada salım, İstəmirəm acı dolu gəncliyimi xatırlayım.

İnsanın bəxti gətirməyində gətirir. Ancaq şair ümidlidir, ümidini sabahlara bağlayır. Çox inanır ki, itirdiklərini mütləq sabahında tapacaq. Çünki axırını öləndən ümidir:

Bir sabah var - ümid atın sabahlara çapaçacağam.

İtirdiyim hər nə varsa, sabahımda tapacağam...

Bakılılar Bakı bağlarını çox sevirlər. Çünki uşaqlıq illəri orada keçib, oradan parçalanıblar, dünyaya oradan baxıblar. Hər bir adama doğulduğu torpağı, bağ-bağçası, eli-obası, yurdu doğmadan dögmə, əzizdən özizdir, dünyanın ən asrarəniz guşəsi, şirin-şəkər dadı-tamıdır. Bu ələ bir şirindir ki, dünyəda onu heç nə əvəz edə bilməz.

Anamı bir gün Bakı bağlarına qonaq apardım. Kənd yerində doğulu-böyüyən anam birinci dəfəydi ki, Bakı bağlarında olurdu. Biz bağ dedikdə içərişir çürbəcür meyvələrlə dolu olan, göz oxşayan ləkələrdə müxtəlif göyərtilərlə əkilmiş sahə düşünüürük. Bakı bağlarında isə, qumluq sahədə ağ şanı, qara şanı, bir də ancır yetişirdi. Anama bu mənərə qoribə gəlirdi. Özünü saxlaya bilməyib bərkənd: "Bağ ha bağ... budurmu sizin bağınız? Bu ki səhradır". Dedim, ana, yavaş danış, ev sahibinin xətrinə deyər. Dedi ki, mən yalan ha danışmıram, gördüyümü deyirəm. Gülmə-səməkdən başqa çarəm qalmadı. Nə deyə bildim ki... Ev sahibi bal kimi şirin olan şanı üzümü, göbəyindən bal süzülən önciri ortaya qoydu. Bah-bəhəli Bakı bağlarını nəməllərindən daddıq. Ağ şanı yarpağının dolmasından nuş etdik, sərin quyu suyundan içdik. Gedəndə hətta bizo tut doşadı, ancır mürrəbbəsi, abqora hədiyyəti etdilər. Anamın üzünə baxdım, simasında razılıq əlamətini görüb sevinirdim. Nəzakət həmin o köhnə Bakı bağlarını öz şeirində təsvir edir. Hiss olunur ki, köhnə bağların həsrətini çəkir. Nakam sairimiz Mikayıl Müşviqi kimi o günlərə qayıdır:

Yenə o bağ olaydı, yənə yığışaraq siz

O bağa köçəydiniz...

Biz də muradımızca fələkdən kam olaydıq,

Sizə qonşu olaydıq...

(Davamu 7-ci səhifədə)

ABİR-HƏYA PƏRDƏSİNƏ BÜRÜNmüş MİSRALAR

(Əvvəli 5-ci səhifədə)

Nəzakət isə uşaqlı illərinin ən unudulmaz anlarına, "Vişnyovka bağları"na həsr etdiyi "Bağımız" şeirində deyir:

...Gözlərimin qabağında
Həyatdki çarhovuzdan,
Su daşıyan həmin uşaq
Bir də həmin qum üstünə səpələnib,
qumdan bişən salxımlardır...
Həmin quyu ətrafına yığılardıq,
fırfıratək fırlanardıq.

O da bizə bir oyuncaq,
Budur, həmin külək döyən çardağımız,
Qalxıb ordan elektrik qatarını
izləyərlik.

İşdən yorğun-argın dönan
anamızı gözləyərdik.

... Maşağa bazar yerimiz,
Buzovna çimərliyimiz...

Nəzakəti xatirələr çox sıxır, incidir, üstünə cavabı tapılmayan suallar yağdırır. Niyə görün qum yolları asfalt döşöyüblər, bağların ətrafına daş hasarlar hörüblər, öncir, üzüm ağaclarını kəşib yerinə təbii təmizləyicilər olan ağaclar, kol-lar əkilər. Bu günümüzü də dünyəmizin arasına görünməz sədd çəkibdilər, qonşular yaddaşıbdılar...

Nəzakət, gəl bu sallardan vaz keç, dövrənla, zamanla ayaqlaş, problemləri sən həll edə bilməzsən.

...Şair xanımın öz həyatına, ömür-gününə, taleyinə yazdığı şeirlər bir silsilə təşkil edir. Həyatda çox çətinliklərlə üzləşib, xoşbəxt anları ötürüb. Qəm-qüssədən böğuləndə kağız-qələm onun köməyinə çatıb. Ömrünü gah ötürüb keçən qatara bənzədib, gah da saralmış yarpağa. Ümumiyyətlə, Nəzakət sən, deyib-gülən xanımdır. Ancaq nə olsun ki, onun həyatının müxtəlif dövrlərində sarsıntıları olub, özü demişkən, o dünyanı görüb qayıdıb. Təsəllisini vərəqə boşaltdığı yazılarında alıb:

Saralmış yarpağa bənzəyir ömrüm,
Sanki payız gəlib, xəzan düşübdür.
Durub əl açmışam bahara sarı,
Sıxıb əllərimi qış görüsbüdü.

Bu sözləri yüz yaş ömür sürmüş anamın dilindən eşitmişəm:

Ay mənim taleyim, ay mənim baxdım,
Dedilər gəndən bax, mən gəndən baxdım.

Bəxtini itirmiş şair onu tapanda məyus olur. Acı-acı gülümsəyərək deyir:
Dözməkdən bezmişəm, ruhum ağrıyır,
Həsrəti İsa tək sanki dardayam.
Bəxtim yatan yeri tapdım, oturdum,
O vaxtdan bu vaxta hələ ordayam.

İnsan taleyi elədir ki, qabaqcadan Allahı tərəfindən yazılır. Yazıya isə pozu yoxdur. Nəzakətin taleyi də qabaqcadan yazılıb, heç kimdən fərqlənir. Yarıyan tale var, yarımayan tale var. Bir də ki, yarımçıq talelər var. Qarabağ müharibəsində yarımçıq qalmış talelər yüzlərcədir. Dul qalmış gəlinlər, nişanlı qızlar, oğul, ər yolu gözləyən analar, qadınlar, yaşlılar müharibənin amansız qanadlarında məhv olmuş, ümidi üzül-müş qızların taleyi də belə talelərdəndir.

Nəzakətin Qarabağ müharibəsinə, münəqqişinə dair yazdığı şeirlər də bu cür talelərdən bəhs edir. Bu müharibəni yaradan, alovlandıran erməni şovinist-daşnaqlarına dərin nifrət, alovlu qəzəb şairin şeirlərinin leymotivini təşkil edir.

"Qarabağ qoxusu" şeirində şairi hər şey, o cümlədən Qarabağa gedən yolun itməsi, sönmüş ocaqların hənirsiz külü, əsirlik qalmış Xarı Bülbülün axan göz yaşını silə bilməməsi çox mütəəssir edir:

Xiffətini çəkirmən gör nəçə ildir,
Sönmüş ocaqlarda hənirsiz külün.
Bir əlçim ümid ver, böyük Allahım,
Silim göz yaşını Xarı Bülbülün.

Hər gün misra-misra haraylayıram,
Həsrət dumanında azan yolları.
Şuşa məscidində namaz qılmağı,
Yol gəlir Babəkkin kasik qolları.

Şairin "Gözün yaddaşı" şeiri də çox orijinaldır. Göz burada insan surətində verilib. İnsanın daxilində olan xəbislik, paxıllıq, qurduluq, xainlik, pis niyyət - bütün bunların hamısı gözə yazılır, göz vasitəsilə ətrafa ötürülür. "Göz ürəyin aynasıdır" deyirlər. Bu cəhətdən Nəzakət xanımın "Gözün yaddaşı" şeiri müasir dünyamızda baş verən olaylarla çox yaxşı uzlaşır:

Gözünün səmindən qulaq tutulur,
Bu kimin gözüdü İraqdan baxır?

Çıxası gözlər var, - Qarabağdadı,
Oymalt gözlər var, qıraqdan baxır.

Hər şey ölsə də, ümid ölmür, "ümid sonda ölür" deyirlər. Nəzakət xanımın da əli hər yerdən üzüləndə bircə ümidi üzülür, ümidini göylərə bağlayır, əllərini açaraq Tanrıya yalvarır, hətta arzu edir ki, bircə yol gedib Tanrısını görsün, Qarabağ dərdini, gördüyü, rast gəldiyi haqsızlıqları danışsın. Fövqəlgücə malik dövlətlər Qarabağda törənən qırğınları, talanları, önlənləri sanki nə görmür, nə də orada olanlardan aghahdır. Şair çox bərk sarsıntı keçirir, "Allahdan başqa heç kimimiz yoxdur"- deyir:

Gözlərim göylərə dikilib qalıb,
Nə gördü yaddaşa hərsün qayıtsın?
Əllərim yetməyən, sözüm çatmayan
Tanrım bircə yol, görsün-qayıtsın.

...Nəzakət xanım üç zabit anası, iki zabit qayınanasıdır. Qarabağ torpaqlarını qaytarmağa qadir olan Milli Ordumuza, Milli Ordumuzun zabiti oğlu Ramilin simasında vətənə xidmət edən oğullarımıza arxalanır, onlarla fəxr edir, "Zabit anasıyam mən" şeirində zabit anası olduğunu qürurla dilinə gətirir:

Dağlarının başında buludların ağlayır,
Dili batmış o yetim bulaqların ağlayır.
İçimdə qəzəb, nifrət çaylar kimi çağlayır,
Məni bu intiqama, bu qisasə səsəyən
Zabit anasıyam mən!

Düşməna göz dağısan, gücümənsən, qüvvətimənsən,
Ürəyimni taparı, gərayım, köməyimənsən,
Vətənin dar günündə, səsina hay verənsən,
Bu torpağa, bu elə, bu vətənə bağlısan,
Səni Vətənə verdim!

Sən Vətənin oğlusan!

...Nəzakətin "Yurd dediyim bu torpaq" poema və şeirlər kitabını oxuduqdan sonra çox təəsirləndim. Və bu yazımı ona bir təbrik kimi ünvanladım.

Kitabların çox, uğurların bol olsun, əziz bacım. Yeni-yeni şeirlər müjdəsi, yeni-yeni kitablar ümidilə görüşəndək.